

1. ชื่อเรื่อง การหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือน ตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2. รายชื่อนักวิจัย

2.1 หัวหน้าโครงการวิจัย อาจารย์ณัฐวุฒิ ทะนันไธสง

2.2 ผู้ร่วมวิจัย

ณัฐพล วงษ์รัมย์	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ชลาวดี วรรณทอง	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ศุภกร สรุพล	นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ไพบูลย์ แสนสุข	ผู้ประสานงาน นักวิจัยในพื้นที่

3. ความเป็นมา

จังหวัดกาฬสินธุ์ประชุมหาแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งเริ่มฝังกลบขยะมูลฝอยมาตั้งแต่ปี 2550 ปัจจุบันต้องรับการฝังกลบขยะในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เองวันละ 32 ตัน และจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียงอีก 27 แห่งรวมปริมาณขยะมูลฝอยกว่าวันละ 51 ตัน การป้องกันและแก้ปัญหาวิกฤติขยะมูลฝอยล้นบ่อฝังกลบ โดยทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันลดปริมาณขยะ ทุกครอบครัวในแต่ละชุมชนต้องนำขยะกลับไปใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยลง โดยให้ อปท.จัดทำแผนปฏิบัติการและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักประชาสัมพันธ์จังหวัดกาฬสินธุ์, 2557) องค์การบริหารส่วนตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จากการพูดคุยกับตัวแทนชุมชนพบปัญหาการจัดการขยะ องค์การบริหารส่วนตำบลมีการจัดเก็บขยะทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ปริมาณขยะไม่น้อยกว่าวันละ 2 ตัน ขยะที่ได้จากครัวเรือนเป็นขยะที่ไม่มีกรด ทำให้ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น เจ้าหน้าที่ในการจัดการขยะต้องใช้เวลาในการจัดเก็บขยะมากขึ้นในแต่ละวัน ขยะที่เพิ่มมากขึ้น เกิดจากครัวเรือนไม่แยกขยะที่สามารถนำไปใช้ใหม่ หรือขายได้ออกจากกัน เช่น ขวดพลาสติก ขยะอินทรีย์ เมื่อปริมาณขยะที่ไม่ได้คัดแยกเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้พื้นที่รองรับขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่เพียงพอในปัจจุบันและอนาคต

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นให้ชุมชนสามารถคัดแยกขยะและของเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการขยะของชุมชน ปรับปรุงกระบวนการที่ก่อให้เกิดการลดปริมาณขยะของชุมชน และชุมชนสามารถนำขยะกลับมาใช้ใหม่หรือสร้างมูลค่าเพิ่มจากการจัดการขยะโดยชุมชนได้ ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัยนี้ คือ ถ่ายทอดองค์ความรู้การจัดการขยะในครัวเรือนและสร้างเครือข่ายการจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ว่า “ทุกคนบนแผ่นดินไทยมีขีดความสามารถ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่เอื้อต่อสุขภาวะ” ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ดีและสังคมที่ดีจะส่งผลต่อสุขภาวะของคนในชุมชนนั้นๆ ด้วย

4. วัตถุประสงค์

1. เพื่อหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

2. เพื่อลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

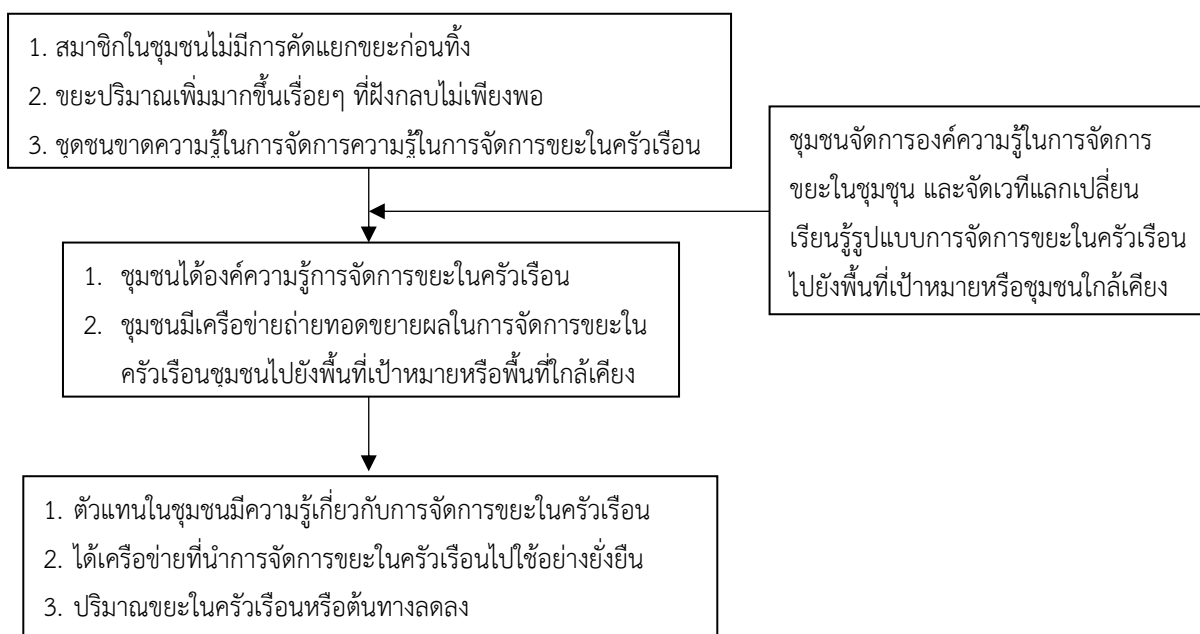
5. ขอบเขตการดำเนินงาน

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสม

ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา ได้แก่ พื้นที่การวิจัยเน้นการศึกษาในพื้นที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตตำบลแจนแลน อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล/ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยนี้ ใช้หลักการเลือกกลุ่มตัวอย่างจาก 1 ชุมชน โดยใช้เกณฑ์ คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ 10-15% ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบบังเอิญ ได้แก่ ตัวแทนของผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ เยาวชน และประชาชนทั่วไป

6. ประเด็นหลักในการทบทวนวรรณกรรม/กรอบแนวคิดการวิจัย

7. วิธีดำเนินการ

แบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

การดำเนินงานมีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ

1. เตรียมการด้านที่วิจัย โดยการเตรียมทีมนักวิจัย เตรียมชุมชน และเตรียมเครื่องมือและเก็บข้อมูล
2. เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการศึกษาดูงานในพื้นที่ และถอดบทเรียน
3. ประชุมเชิงปฏิบัติการสังเคราะห์แนวทางแก้ปัญหาและแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะต้นทางจากครัวเรือน

4. ติดตามผล ประเมินผล สรุปผล และถอดบทเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดย นักวิจัยลงปฏิบัติการในพื้นที่

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล/แหล่งข้อมูล ได้แก่ สมาชิกชุมชน ผู้บริหาร บุคลากรในหน่วยงาน พื้นที่องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านยาง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1. การสังเกต (Observation) ใช้เก็บข้อมูลบริบทพื้นที่ชุมชน ด้านกายภาพ ของสิ่งแวดล้อม ชยะมูลฝอย และพฤติกรรมของชุมชน และสรุปประเด็นแบบเชิงพรรณนา

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายประเด็นแบบไม่มีโครงสร้าง ใช้เก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชนซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไป และแบบมีโครงสร้างใช้ถามภาพรวมของกิจกรรมการวิจัย ซึ่งใช้เก็บหลังจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติและการถอดบทเรียน หลังจากที่มีการทดลองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปประเด็นแบบเชิงพรรณนา

3. การสนทนากลุ่ม (Focus group) เป็นการจัดกิจกรรมรวมกลุ่ม พูดคุย สนทนาในประเด็น ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การแก้ปัญหา แนวทางการแก้ปัญหาและการวิจารณ์ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน ใช้เก็บข้อมูล ทั้งระยะเตรียมการ ระยะปฏิบัติการ ระยะประเมินผลและระยะรับผลประโยชน์ ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนโดยรวม ในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปประเด็นเชิงพรรณนา

4. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นสำหรับใช้เก็บข้อมูลด้านการจัดการขยะในครัวเรือนก่อนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและใช้ประเมินความรู้ความเข้าใจในการฝึกอบรม

5. กิจกรรมถอดบทเรียน เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการศึกษาแต่ละประเด็นหรือกิจกรรมเสร็จสิ้น โดยร่วมกันถอดบทเรียน เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แนวปฏิบัติแนวทางพัฒนา ความประทับใจที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยทั้งหมด สรุปเป็นรายประเด็นและบรรยายเชิงพรรณนา

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดย การทบทวนวรรณกรรม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ตรงกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์และสภาพบริบทของชุมชน

การตรวจสอบความตรงของข้อมูลใช้วิธีการ คั้นข้อมูลสู่ชุมชนโดยกระบวนการสนทนากลุ่ม เวทีชาวบ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลโดย การวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยการจัดการถอดบทเรียน การจัดเวที การจัดวิเคราะห์ SWOT และข้อเสนอแนะจากเวทีชาวบ้าน และจากการรายงานความก้าวหน้าต่อผู้ทรงคุณวุฒิ

8. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดของโครงการ จำแนกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

8.1 แนวทางการจัดการปัญหาการจัดการขยะในครัวเรือน

8.1.1ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สินค้าอุปโภคและบริโภค โดยเฉพาะครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่มีลักษณะคล้ายสังคมเมือง เนื่องจากการจับจ่ายใช้สอยและการคมนาคมสู่ตัวเมืองสะดวกรวดเร็ว ชุมชนควรได้รับการส่งเสริมด้านความรู้ความเข้าใจในการเลือกบริโภคเพื่อลดปริมาณขยะตั้งแต่ต้นทาง ปรับพฤติกรรมและสร้างจิตสำนึกการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน

8.1.2ชุมชนควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมความรู้ด้านการคัดแยกขยะภายในครัวเรือนอย่างเหมาะสม โดยหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ อาจส่งเสริมให้มีการจัดทำหรือจัดหาถังแยกขยะในแต่ละครัวเรือน มีการสร้างกลไกของชุมชนเพื่อให้เกิดการสร้างแรงจูงใจในการปรับพฤติกรรม

8.1.3แต่ละชุมชนควรส่งเสริมให้สมาชิก มีส่วนร่วมในการรับทราบปัญหา วิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางการจัดการตนเอง โดยอาจสร้างกฎ กติกา และกลไกชุมชนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและนำสู่ผลการปฏิบัติงานจัดการขยะที่ดีและเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

8.1.4 สมาชิกในครัวเรือนและตัวแทนชุมชนควรได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายภายนอกทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด เพื่อก่อให้เกิดแนวคิดหรือกิจกรรมสร้างสรรค์อันสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ของตน

8.2 การจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชน ในการจัดการขยะในตำบลแจนแลนมีการใช้ชุมชนตัวอย่าง เพื่อการดำเนินการและเป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่น ๆ โดยเลือกชุมชนหมู่ที่ 6 และมีการตั้งคณะกรรมการกองทุนจิตอาสารักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อดำเนินกิจกรรมชุมชน ในการจัดการขยะ

8.2.1 กรรมการดำเนินงาน

8.2.2 ระเบียบกองทุนจิตอาสารักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชนหมู่ที่

8.2.3 การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์

8.2.4 กิจกรรมการคัดแยกขยะ

8.2.5 การจัดการขยะแต่ละประเภท

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและบทเรียนจากการดำเนินงาน ที่สำคัญ ได้แก่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ได้เรียนรู้กับหน่วยงานในชุมชนทุกระดับ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือ การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น สรุปประเด็นร่วมกัน บทเรียนจากการดำเนินการ ได้แก่ การแก้ปัญหา ต้องอาศัยความร่วมมือ อาศัยบริบท และอาศัยผลประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกันของชุมชนในอนาคต จึงทำให้เกิดการแบ่งปัน หรือองค์ความรู้ พฤติกรรมที่ทำให้เห็นผลลัพธ์ที่ดี ได้เรียนรู้ถูกผิดจนกระทั่งได้รับแนวปฏิบัติที่เหมาะสมกับชุมชน ผลสำเร็จขึ้นอยู่กับความร่วมมือและภูมิปัญญาของสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก

ข้อค้นพบในส่วนของปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จ/ข้อจำกัด ที่แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ปัจจัยเงื่อนไข และบริบทสู่ความสำเร็จ ดังนี้

ปัจจัยเงื่อนไข

1. ประชาชน มีพื้นฐาน ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในปัญหาขยะแตกต่างกัน
2. งบประมาณดำเนินการในระดับตำบลมีอย่างจำกัด
3. สมาชิกในชุมชนมีบทบาทค่อนข้างน้อย กิจกรรมโดยส่วนใหญ่ยังต้องขับเคลื่อนด้วยผู้นำชุมชน
4. หน่วยงานระดับตำบล (อบต.) ยังขาดการบูรณาการโครงการโดยการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว
5. สมาชิกในชุมชนยังต้องการวิทยากรเพื่อช่วยกระตุ้นหรือส่งเสริมความเข้าใจในด้านการจัดการขยะใน

ครัวเรือน

บริบทสู่ความสำเร็จ

1. มีชุมชนหมู่บ้านต้นแบบ ซึ่งมีความเข้มแข็งของชุมชน และมีกิจกรรมการจัดการขยะในครัวเรือนที่มีประสิทธิภาพ
2. มีการขับเคลื่อนโดยยุทธศาสตร์และนโยบายของจังหวัดเพื่อเป็นจังหวัดปลอดขยะ
3. ทีมงานผู้รับผิดชอบงานใน อบต. มีความมุ่งมั่นและกระตือรือร้นเพื่อผลักดันสู่ความสำเร็จ

4. มีแนวปฏิบัติและนโยบายใช้กระบวนการสร้างเสริมพลังความเข้มแข็ง และกิจกรรมการแข่งขันกับพื้นที่อื่นๆ รวมถึงพื้นที่ร่วมตำบล เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ครัวเรือนสนใจการจัดการขยะ
5. ผู้นำและตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความกระตือรือร้นในการขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่การจัดการขยะ
6. ผู้นำระดับบริหารของอบต. ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการขยะ รวมถึงโครงการด้านการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนอย่างจริงจัง เช่น โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นต้น

9.สรุปผลการวิจัย

องค์ความรู้และนวัตกรรมจากงานวิจัย

1. จำเป็นต้องศึกษาบริบทของพื้นที่ในด้านการจัดการขยะ โอกาสและอุปสรรคที่มีต่อการจัดการขยะ รวมถึงข้อมูลพื้นฐานด้านปริมาณและพฤติกรรมจัดการขยะอย่างถ่องแท้ และการดำเนินงานต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนนั้นๆ
2. การจัดการขยะในครัวเรือน ต้องเริ่มจากพฤติกรรมที่เหมาะสมของสมาชิกในครัวเรือน โดยได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานแวดล้อมในชุมชน ซึ่งผู้นำในชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญเพื่อสร้างแรงจูงใจและความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์แนวคิดในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ได้
3. การดำเนินงานในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล มีผู้นำในระดับหมู่บ้านที่มีศักยภาพ ผู้นำมีแนวความคิดด้านการพัฒนา และความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะดำเนินการ อย่างไรก็ตาม นโยบายหรือทิศทางการดำเนินการต้องเป็นข้อสรุปจากการอภิปรายและลงความเห็นร่วมกัน เพื่อให้เกิดแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน เหมาะสม และสร้างผลกระทบที่ดีต่อพื้นที่ชุมชน

ผลการสังเคราะห์ระบบบริหารงานวิจัยและพันธกิจสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย

ได้สร้างเครือข่ายการวิจัยด้านการจัดการขยะ อันประกอบไปด้วย นักวิจัยในมหาวิทยาลัย นักวิจัยในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และนักศึกษาที่เข้าร่วมดำเนินการวิจัย อันสอดคล้องกับพันธกิจด้านการบริหารวิชาการต่อสังคมและชุมชน

10. อภิปราย

ในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชน คือ การสร้างชุมชนการจัดการขยะต้นแบบโดยจัดการตั้งแต่ต้นทางในครัวเรือนเอง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมกระตุ้นให้คนในชุมชนหมู่ 6 หันมาจัดการตนเองโดยที่ผู้นำมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการดำเนินการ ทำเป็นต้นแบบ ส่งเสริมให้คนชุมชนทำทุกครัวเรือนมีการคัดแยกขยะออกเป็น 4 ประเภทภายในชุมชน ได้แก่ ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะอันตรายและขยะทั่วไป เป็นครัวเรือนต้นแบบในการทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์โดยใช้บ่อซีเมนต์และทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และชุมชนหมู่ 6 มีธนาคารขยะรีไซเคิลในชุมชน ซึ่งปัจจัยส่งเสริมการหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลแจนแลน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีการขับเคลื่อนโดยการให้ความรู้และการรณรงค์ในเรื่องการจัดการขยะและลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชน ให้มีการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางโดยแยกขยะขายได้ เช่น

ขวดพลาสติก ขยะถุงพลาสติกโดยการเผาทำลาย ด้านทัศนคติและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขวัญ กำลังใจ ปลั่งในการขับเคลื่อนที่จะเป็นต้นแบบ โดยชุมชนมีนโยบายให้เด็กและเยาวชน ร่วมรณรงค์และสร้างจิตสำนึก มีติดตามผลการดำเนินงานโดยคณะกรรมการ ชุมชน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อติดตามการดำเนินงานของครัวเรือน ประชาชนที่เข้าร่วม และรวบรวมข้อมูลความก้าวหน้า ผลการดำเนินงาน ข้อมูลความต้องการ สภาพปัญหา แล้วนำมา วิเคราะห์และกำหนดกติกาและวิธีการทำงานร่วมกัน

จากการจัดการขยะในชุมชนหมู่ 6 เพื่อลดขยะต้นทางสามารถเป็นต้นแบบที่ดีให้กับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับ ชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงอีก 8 ชุมชน หากนำต้นแบบที่ดีในการจัดการขยะไปปฏิบัติจะทำให้ปริมาณขยะต้นทาง ลดลง มีปัญหามักรบกวนใช้ในการเกษตร และมีธนาคารขยะระดับชุมชน เป็นการลดปริมาณขยะต้นทางในระดับตำบล อำเภอ จังหวัดและประเทศต่อไป

11. ข้อเสนอแนะ

11.1 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

11.1.1 ด้านแนวปฏิบัติที่ดี ตัวแทนชุมชนได้เล็งเห็นแนวปฏิบัติที่ดีด้านการจัดการตนเองของ ประชาชนในพื้นที่ชุมชน โดยไม่รอการสนับสนุนจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว โดยมีแนวคิดว่าจะดำเนินการโครงการที่ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการคัดแยกและจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง เพื่อให้เกิดสภาพชุมชนที่น่าอยู่ มี สภาพแวดล้อมที่ดี

11.1.2 ด้านรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสม ตัวแทนชุมชนมีแนวคิดด้านรูปแบบการจัดการ ขยะที่เหมาะสมว่าควรจะเป็นการให้ความสำคัญกับการคัดแยกขยะต้นทางเพื่อลดปริมาณขยะและสามารถก่อให้เกิด รายได้ต่อครัวเรือนได้

11.1.3 ด้านการใช้ประโยชน์จากขยะครัวเรือน ตัวแทนชุมชนได้สะท้อนผลจากการเข้าร่วมอบรม เชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการขยะว่า สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปต่อยอดเพื่อจัดการด้านการ เลี้ยงไส้เดือนจากขยะอินทรีย์ เพื่อใช้ในพื้นที่เกษตรกรรมของสมาชิกในชุมชน

11.1.4 ด้านความต้องการพัฒนาในพื้นที่ ตัวแทนชุมชนได้แนวคิดในการนำความรู้ที่ได้จากการเข้า ร่วมโครงการอบรมครั้งนี้และจากการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นๆ มาส่งเสริมให้เกิดชุมชนต้นแบบที่สามารถจัดการตนเอง ด้านการจัดการขยะเพื่อขยายผลสู่พื้นที่อื่นๆ ต่อไป

11.2 ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิจัย

11.2.1 เป็นการส่งเสริมนักวิจัยให้เกิดเครือข่าย ความสัมพันธ์กับชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นเป็น การสร้างและค้นหาองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ในประเด็นที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันได้

11.2.2 ส่งเสริมและกระตุ้นให้นักวิจัยของมหาวิทยาลัย ทำงานเพื่อชุมชน เกิดทีมวิจัยที่มี สห สาขาวิชาดำเนินการร่วมกัน

11.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์การบริหารส่วนตำบลผลักดันให้เกิดการจัดการขยะครบทุกหมู่บ้าน โดยสามารถนำแนวปฏิบัติที่ดีที่ ได้จากการเรียนรู้ การศึกษาดูงาน ไปปรับใช้ในพื้นที่ได้ ขยายผลสู่ทุกครัวเรือนได้